

Василь ХОМІЦЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-9505-7266

здобувач кафедри всесвітньої історії і релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,

вчитель історії

Староолексинецької ЗОШ І-ІІІ ст. Тернопільська обл.

(Тернопіль, Україна) *vasulko1973@gmail.com*

КАЛЕНДАРНА РЕФОРМА В ЦЕРКВІ: НА ЧАСІ

У статті досліджується календарна реформа від прадавніх часів до сьогодення. Методологія дослідження базується на принципах історизму, науковості, об'єктивності та логічності. Використовуються загальнонаукові методи: аналіз, порівняння та узагальнення. Наукова новизна полягає в тому, що вперше досліджено системно історичні віхи календарних реформ у Церкві. Висвітлено особливості юліанського і григоріанського календарів. В процесі дослідження виявлено, що стало на заваді рпц у переході на Новий стиль. Винайдення григоріанського календаря змінило хід історії й літочислення. Але в зв'язку із розбіжностями між Католицькою і Православними Церквами, останні не захотіли в 1582 р. перейти на Новий стиль. Лише в 1923 р. Вселенський патріарх прийняв рішення про прийняття Православною Церквою новоюліанського календаря і перехід на Новий стиль.

З постановом в Україні ПЦУ (УПЦ) в грудні 2018 р., предстоятель митрополит Епіфаній (Думенко) висловився про календарну реформу. Вона має відбутись, але для цього потрібно, щоб люди цього дуже захотіли. Священники мають проводити просвітницьку роботу.

Відтак у 2019 р. чисельна група мирян Волинської єпархії звернулись до керуючого, митрополита Михаїла (Зінкевича) про благословення на різдвяний піст за новоюліанським календарем, а відтак про організацію різдвяних богослужінь. Це стало рушійною силою календарної реформи в Церкві. Вже в лютому 2020 р. на священному Синоді, була створена Календарна комісія, а також було дозволено де цього прагнуть вірні, 25 грудня організувати молебні і акафіст у зазначений день. В жовтні 2022 р. під час повномаштабної російсько-української війни, Священний Синод ПЦУ прийняв рішення про організацію богослужінь 25 грудня. Цей день в 2022 р. випадає в неділю. Рішення Синоду ПЦУ хоча є тестовим, але в будь-якому разі, воно є зріле і на часі.

Дуже багато потрібно прикласти зусиль священнослужителям, щоб просвітити вірних Церков, як Православної, так і Греко-Католицької. Для одних 7 січня це і дитинство, і погодні умови (січень, мороз), для інших 25 грудня крок вперед на зустріч світові. Адже 25 грудня святкують в кожній державі світу, як на державному, так і на релігійному ґрунті. Треба віддати належне Верховній Раді України, яка спромоглася 16 листопада 2017 р. прийняти доленосне рішення, як для держави, так і для Церкви, про встановлення чергового вихідного дня і державного свята: 25 грудня Різдва Христового. Цей день обріс різними назвами, і західного обряду, і польське Різдво, і католицьке Різдво. Але з плином часу вже в 2021 р. ніхто цей день не асоціював із вищезазначеними назвами, а просто Різдво Христове.

Ключові слова: юліанський календар, григоріанський календар, новоюліанський, Старий стиль, Новий стиль, рпц, ПЦУ, предстоятель, вселенський собор.

Vasyl KHOMITSKY,

orcid.org/0000-0002-9505-7266

Candidate of the World Department, History and Religious Studies,

Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk,

History Teacher

Starooleksinets Secondary School of I-III grades Ternopil region

(Ternopil, Ukraine) *vasulko1973@gmail.com*

CHURCH CALENDAR REFORM: ON TIME

The article examines the calendar reform from ancient times to the present. The research methodology is based on the principles of historicism, science, objectivity and logic. General scientific methods are used: analysis, comparison and generalization. The scientific novelty lies in the fact that for the first time the historical milestones of calendar reforms in the Church have been systematically investigated. Features of the Julian and Gregorian calendars are highlighted. In the process of the research, it was found out what stood in the way of the RPC in the transition to the New style. The invention of the Gregorian calendar changed the course of history and chronology. But due to differences between the Catholic and Orthodox Churches, the latter did not want to switch to the New Style in 1582. It was only in 1923 that the Ecumenical Patriarch made a decision on the adoption of the New Julian calendar by the Orthodox Church and the transition to the New style.

With the establishment of the OCU (UPC) in Ukraine in December 2018, Metropolitan Epiphany (Dumenko) spoke about the calendar reform. It must happen, but for this it is necessary that people really want it. Priests should carry out educational work.

Therefore, in 2019, a large group of lay people of the Volyn Diocese appealed to the ruler, Metropolitan Mykhailo (Zinkevich) for a blessing for the Christmas fast according to the New Julian calendar, and therefore for the organization of Christmas services. This became the driving force behind the calendar reform in the Church. Already in February 2020, at the Holy Synod, a Calendar Commission was created, and it was also allowed, where the faithful desire it, to organize prayer services and an akathist on December 25 on the specified day. In October 2022, during the full-scale Russian-Ukrainian war, the Holy Synod of the OCU decided to organize services on December 25. This day in 2022 falls on a Sunday. Although the decision of the OCU Synod is tentative, in any case, it is mature and timely.

A great deal of effort must be made by the clergy to enlighten the faithful of the Churches, both Orthodox and Greek-Catholic. For some, January 7 is both childhood and weather conditions (January, frost), for others, December 25 is a step forward to meeting the world. After all, December 25 is celebrated in every state of the world, both on state and religious grounds. We must pay tribute to the Verkhovna Rada of Ukraine, which managed to make a fateful decision on November 16, 2017, both for the state and for the Church, to establish another day off and public holiday: December 25, Christmas. This day has grown under different names, Western rite, Polish Christmas, and Catholic Christmas. But over time, already in 2021, no one associated this day with the above-mentioned names, but simply Christmas.

Key words: Julian calendar, Gregorian calendar, New Julian, Old style, New style, RPC, OCU, priest, Ecumenical Council.

Постановка проблеми. Календарна реформа в Україні є надзвичайно актуальна. З року в рік в ЗМІ й в інтернеті, напередодні 25 грудня, з'являється дуже багато різної інформації і дуже часто суперечливої, і неправдивої. В цей період місяця грудня, за Старим стилем у вірян Різдв'яний (пилипів) піст, але святкуючи Новий рік 1 січня віряни не постять. А у вірян за Новим стилем, піст, але на фініші і підготовка до святкування величного свята для всіх християн Різдва Ісуса Христа, а відтак до Нового року де вже піст відсутній, і Богоявлення. Отже, за Новим стилем є логіка святкування, а за Старим стилем вона відсутня. Адже Ісус Христос народився на початку нашої ери, а народ спочатку святкує Новий рік, а відтак Різдво Христове.

Потрібно з'ясувати в чому виникли проблеми в календарях, які привели до того, що віруючі люди, постали перед проблемою подвійного святкування Різдва Ісуса Христа, Нового року (і його деформації: «Старий Новий рік»), Богоявлення, Благовіщення, Воскресіння і так далі. Нонсенс! Але варто зазначити, що більша частина віруючих людей визнають, що є один Бог і від цього відштовхуються, що потрібно святкувати один раз всі християнські свята. Святкують на побутовому рівні, і 25 грудня Різдво Христове, і Новий рік 1 січня, і Богоявлення 6 січня. Складна економічна ситуація в Україні, багатьох українців розсіяла по світі, що в решті-решт привело до того, що люди поступово асимілювалися в світових традиціях і зрозуміли, де криється проблема. А відтак повномасштабна війна в Україні і те що в 2022 р. 25 грудня випадає в неділю, загостило дане питання, як для духовенства, так і для вірян.

Аналіз дослідження. Тема складна і суперечлива, яка вимагала від дослідників серйозно орієн-

туватись, як в астрономо-математичних питаннях, відтак і в релігійних. Дана проблематика актуальна і поширена, і мала багато досліджень у різні часи. Зокрема, Верстюк В., Дзюба О., Реприцев В. (Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В., 1995: 261), Гереї В. (Гереї, URL:na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_27.html), Грушевський М. (Грушевський, 1995: 346-348), Дорошенко Д. (Дорошенко, 1949: 80-92), Єфіменко Г. (Єфіменко, URL: www.jnsm.com.ua/h/0225T), Жайворонок В. (Жайворонок, 2006: 268-269), Климишин І. (Климишин, 1983: 71 – 80), Кралюк П. (Кралюк, URL:https://www.radiosvoboda.org/a/30304497.htm?fbclid=IwAR2MejUFbuyk3XehcznlRa0S-WK85k97Uj22pdo45xrYWBLExNgNjaaAhM), Купчинський О. (Купчинський, 1991: 256-269), Павлишин О. (Павлишин, 2002:7-68), прот. Віталій Лотоцький (Прот. Віталій, URL: http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/468-rik.html), Стріха М. (Стріха, URL: h t t p s : / / w w w . p r a v d a . c o m . u a / columns/2016/01/9/7094840/). 18 жовтня 2022р. Священний Синод ПЦУ прийняв рішення про святкування 25 грудня Різдва Христового за Новим стилем. Ця подія є надзвичайно важлива і в часі війни, і в часі розбудови помісної Церкви в Україні. Від грудня 2018 р. в ПЦУ проводиться системна робота над календарною реформою. На основі досліджень істориків-хроністів, які пов'язані із різновидом календарів, і новітніх подій у ПЦУ, автор Хоміцький В. намагався дослідити дану проблему.

Виклад основного матеріалу. Століття українці живуть немовби у «двох світах», у двох вимірах. У цій проблематиці більше політики і словоблуддя, ніж правди. Мова йде про дату святкування Народження Божого Сина,

25 грудня. Літочислення тісно пов'язане із цією історичною подією. Згідно із лінією часу, історики зазначають: до народження Іс. Хр. (до нашої ери), відповідно після народження Іс. Хр. (нашої ери). Святкування великого християнського свята Різдва Ісуса Христа, яке входить в число дванадцяти головних, в першу чергу пов'язане із церковним календарем. Саме у ньому ми помітимо дві колонки дат, які між собою в рядочку різняться. Їх називають Новий і Старий стиль.

Етимологія слова календар, визначає спосіб лічення днів у році. Серед календарів є ряд їх різновидів: юліанський (староримський), григоріанський, новоюліанський (Жайворонок, 2006: 268-269). Для того, щоб розібратись у їх різновидах, потрібно вдатись до історії календарів.

Перший календар був втілений в життя стародавніми римлянами. Цей витвір людського мислення був їм потрібний для визначення як вчасно підготуватись до розливу річки Ніл, яка залишається невід'ємною складовою життєдіяльності єгиптян. Жерцями було встановлено, що період від одного розливу до наступного становить 365 днів, і на небі з'являється яскрава зірка Сіріус. Відрізок у визначену кількість днів було розділено на 12 частин по 30 днів у кожному, а решта 5 днів стали як би додатком у кінці року. Відтак, з'явився найперший календар. Він був дуже простим у використанні і полегшив життя селян. Але як виявилось згодом, дана зірка Сіріус з'являлась не в один і той же час, а інколи запізнювалась на цілу добу. І це відбувалось з проміжком в 4 роки. Після підрахунків жерців виявилось, що рік дорівнює 365 дням і 6 годинам, і через ці 6 год. кожні 4 роки набігали цілу добу. Єгиптяни вираховували це, але календар переробляти не стали (Що таке старий і новий стиль? URL:tvir.biographiya.com/shho-take-starij-i-novij-stil).

Відтак, аж в 46 р. до нашої ери римський імператор Юлій Цезар розпорядився виправити стародавній єгипетський календар за участю олександрійського астронома Созігена. 12 частин-місяців року не відкинули. Календар був створений на основі єгипетського досвіду побудови сонячного календаря та враховував римські традиції, зокрема із присвоєння місяцям назв (Герей, URL:na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_27.html), але натомість кількість днів у кожному місяці стало вже не однаковим: в одному 30, в іншому 31, а в лютому і зовсім 28. Але через 4 роки один зайвий день додавали, щоб календар «не тікав» вперед. Таким чином, за новим календарем, який отримав назву юліанського (за іменем Юлія Цезаря) кожен 4 рік становив вже

не 365 днів, а 366. Такий рік почали називати високосним. У цей календар став загальноприйнятим у Римській імперії, яка охоплювала всі краї навколо Середземного моря (Стріха, URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2016/01/9/7094840/>).

В Римській імперії на початку IV століття вже перемагало християнство. Нікейський собор, який відбувся у 325 р. ухвалив порядок визначення дати Великодня й інших християнських свят. Згідно соборового рішення, Великдень слід було святкувати у першу неділю після першої місячної повні (повний місяць), що наставала після весняного рівнодення. Сам день весняного рівнодення собором було визначено – 21 березня. Проте проблема полягала в тому, що тривалість астрономічного року приблизно на 11 хвилин і 13,9 секунд менша за передбачену юліанським календарем. Відтак, ця невелика різниця в майбутньому, а саме через 128 років після Нікейського собору реальне рівнодення вже припадало не на 21, а на 20 березня і так далі. Таким чином, облік свят за юліанським календарем почав призводити до їхнього «запізнення» порівняно із природним циклом (Стріха, URL:<https://www.pravda.com.ua/columns/2016/01/9/7094840/>).

Відтак, вселенський собор, який відбувся в 431 р. в м. Ефес (Мала Азія) скликаний за ініціативою імператора Феодосія II, щоб покласти край дискусіям (Дорошенко, 1949: 80-92). Вчення патріарха Несторія (несторіанство) як ересь, було засуджено. Собор ухвалив визнавати в Ісусі Христі єдність двох природ: божественної і людської, з часу його втілення (Народження), тобто сповідувати Його як Бога і Людину (Острогорський, 2002: 236-247). Остаточо було затверджено Нікео-Константинопільський Символ віри і категорично заборонено вносити в нього будь-які зміни. Окрім цього було розділено святкування двох великих свят Богоявлення і Різдва Ісуса Христа. Богоявлення було встановлено святкувати – 6 січня, а Різдво Христове – 25 грудня (Туркало 1974: 220-221).

Розрахунки, в основу нашої ери, були зроблені в 525 р. за вказівкою папи Івана I (відомий, як святий Іван) сирійським ченцем, папським архіваріусом Діонісієм Малім, який спирався на дані Хронографічного збірника 324 р. мав наступний вигляд: Nos cons. dominus Iesus Christus natus est VII Kal. Ian. d. Ven. luna XV («При цих консулах Господь Ісус Христос народився у 8-й день до січневих календ у п'ятницю 15-й місяця»). Згодом дослідники віднайшли, що дата помилкова – Христос народився на 5 чи 6 років раніше, між

748 і 749 р. римського літочислення, як на те вказує рік смерті Ірода I Великого (+ 4 до н. е. – тобто 748 *Ab Urbe condita*) та астрономічні підрахунки, які враховували також згадку про затмарення місяця, про яку говорили тодішні історики. За рік народження Ісуса Христа Діонісій Малий взяв за основу 533-й рік від сотворення Риму як такий, який дав можливість узгодити описані в Євангеліях події з історичними документами. Подібними міркуваннями керувались в ісламському світі, за початок своєї ери визначивши 16 липня 622 р., яке припало на п'ятницю – священний для мусульман день (Прот. Віталій, URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/468-rik.html>).

У Західній Європі літочислення, запропоноване Діонісієм, стали запроваджувати вже в VI ст., до XIX ст. вони охопили весь християнський світ. Пасхальні таблиці, розроблені в 525 р., до 1582 р. використовувалися як Західною (католицькою), так і Східною (православною) Церквами. Якими православні, користуються і досі. Слід зазначити, що Православна Церква традиційно звертає увагу, на умовність дати Народження Божого Сина, але разом з тим у розробці плану богослужінь на протязі року і розрахунку пасхалії є надзвичайно важливою. Звичай святкування Пасхи християни перейняли від євреїв – вони святкували її 15 нісана (першого весняного місяця за єврейським місячно-сонячним календарем). У Малій Азії християни святкували Пасху разом з євреями, незалежно від того, на який день тижня випадало 15 нісана. А ось найбільш впливові Римська та Олександрійська Церкви, та й не тільки вони, вважали, що Пасху слід святкувати тільки в неділю. Але в яку саме? Розходження між Церквами виливалося в період до 5 тижнів. Тільки I Нікейський собор у 325 р. своїм рішенням усунув протиріччя, зобов'язавши всіх християн святкувати Пасху тільки в неділю і тільки за правилами Олександрійської Церкви. Суть правил: Пасха має святкуватись в першу неділю після пасхального повного місяця, який визначається за Вічним місячно-сонячним церковним календарем (Прот. Віталій, URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/467-data.html>).

Перший варіант пасхалії, укладений в Олександрії на початку IV ст., спирався майже на 40 Євангелій, які тоді ще використовувалися. Це ж тільки в 394 р. на Карфагенському соборі вирішили вважати канонічними тексти лише чотирьох із них – від Матвія, Марка, Луки та Івана. Багато інших відомі до тепер, вважаються апокрифічною літературою, забороненою в богослужінні. Олександрійські богослови вирішили не ускладнювати розрахунків для пасхалії, хоча знали, що соняч-

ний рік менший від сонячного року за юліанським календарем (за кожні 128 років час зсувається в сторону зменшення на одну добу). На нинішній час похибка складає 13 діб (Прот. Віталій, URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/467-data.html>).

У часи Діонісія Малого в християн вже не виникало суперечок, коли святкувати головні свята – Різдво Христове і Воскресіння, адже святкування Пасхи визначив Нікейський собор 325 р., а Ефеський собор ще в 431 р. ухвалив рішення святкувати Різдво Христове 25 грудня, щоб як вважається, «витіснити цього дня свято язичницького бога Митри». Число і місяць, як виявилось були на сто років названі раніше, ніж рік народження, який і визначив Діонісій Малий. Він вважав, що Воскресіння слід святкувати 25 березня. Логіка припущень ченця мала свою особливість. Після 25 грудня розпочинається збільшення тривалості дня (після зимового сонцестояння), а після 25 березня день стає довшим за ніч. Відтак, подія Воскресіння і тривалість дня, склали основу назви дня: Великдень (Прот. Віталій, URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/467-data.html>).

Всі хронологи вважають що Діонісієм Малим була допущена помилка у точці відліку, так як початок її поставлений декількома роками пізніше від справжнього року народження Христа. Склад помилки полягав в тому, що в тогочасній римській арифметиці не було нуля, отож Діонісій був змушений позначити Народження Ісуса Христа реальним числом 1 – «рік один». Але Ісусу «один рік» виповнився лише через 12 місяців. Таким чином до літочислення, яке ведеться від року народження Ісуса Христа, Діонісій Малий помилково додав один рік (Прот. Віталій, URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/468-rik.html>).

Ще в пізньому Середньовіччі мудреці чітко усвідомлювали: якщо нічого не змінити, то колись весняне свято Великодня зсунеться в реальне літо, а зимове свято Різдва – у весну. Не одне століття, зайняло обговорення календарної реформи. Відтак, на підставі обчислень італійського астронома Луїджі Ліліо 21 лютого 1582 р. папа Григорій XIII (Уго Бонкомпанї) видав спеціальну булу «*Inter gravissimas...*», згідно з якою був запроваджений новий календар (Климишин, 1983: 71 – 80). У свій час з приводу цієї події М. Грушевський писав: «*Отже ся реформа в основі мала вповні консервативний характер, привертаючи календар до норми, прийнятої Нікейським собором, і опирала ся на вповні об'єктивних астрономічних підставах*» (Грушевський, 1995: 346-348). Для того щоб усунути різницю у 10 днів між фактичним і «юліанським» календарним рівноденням, після

5 жовтня 1582 р. відразу наступний день вже датувався 15 жовтнем згідно календарної реформи. А для того, щоб така різниця не повторювалась, кожен кратний 100 рік, який згідно юліанського календаря був високосним (наприклад 1700-й, 1800-й, 1900-й), за григоріанським залишався звичайним, тобто 365 днів (Купчинський, 1991: 256-269). Статус стандарту григоріанського календаря затверджено ISO 8601 (ISO 8601, URL: <http://www.iso.org/iso-8601-date-and-time-format.html>).

Відтак, у зв'язку із переходом з юліанського на григоріанський календар у Нідерландах зразу після 21 грудня 1582 р. настало 1 січня 1583 р., тобто населення залишилось без свята Різдва, яке традиційно відзначає 25 грудня (435 років тому ввели григоріанський календар, URL: https://gazeta.ua/articles/history/_435-rokiv-tomu-vveli-grigorianskij-kalendar/797982).

В Україні григоріанський календар де-юре запровадили відразу ж після його ухвали папою Римським, оскільки 1582 р. українські землі входили до складу Речі Посполитої, що були офіційно католицькою державою (Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В., 1995: 261). Проте в той час ситуація між польською католицькою і українською православною Церквами була дуже напруженою, а спроби змусити православних прийняти григоріанський календар лише ускладнили ситуацію. У гетьманській канцелярії, Запорізькій Січі (пізніше – Коші) у внутрішньому діловодстві аж до першої третини XVII ст. зберігався юліанський календар. Проте листи козацької старшини, адресовані польським королям, князям, шляхті та в Угорщину, датувалися вже здебільшого за Новим стилем. Але після прийняття Переяславської угоди 1654 р. офіційним календарем у Козацькій державі знову став юліанський (Павлишин, 2002:7-68).

Після повалення самодержавства роль російської православної церкви (далі – рпц), яка була одним із стовпів царизму, помітно впала. У постреволуційній пресі неодноразово йшлося про потребу переходу на новий календар, а центральні російські урядові і радянські газети – «Вісник Тимчасового уряду» та «Вісник Петроградської ради робітників і солдатських депутатів» – з самого початку свого виходу датувалися двома стилями. Відтак в українських газетах подвійного датування номерів не було. Царська влада та російське православне духовенство старанно охороняли старий стиль, вбачаючи у ньому символ відірваності росії від Європи та європейської думки. Перехід на григоріанський календар для українських урядовців було актуалізоване з початком мирних переговорів з країнами Четвертого союзу у Бресті

та вимушеного нападом радянської росії укладення 9 лютого 1918 р. Брестського мирного договору (Єфіменко, URL: www.jnsm.com.ua/h/0225T).

Незадовго до того григоріанський календар запроваджено в радянській росії, згідно з декретом Раднаркому після 31 січня 1918 р. йшло 14 лютого 1918 р. рпц й деякі інші православні церкви не прийняли григоріанський календар, тож і далі послуговуються юліанським календарем (Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В., 1995: 261).

В Українській Народній Республіці (далі – УНР) Мала Рада 25 (12) лютого в 1918 р., затвердила «Закон про заведення на Україні числення часу по новому стилю і переведення годинників на середньоевропейський час», у якому зазначалося: «Завести в УНР нове (григоріанське) числення часу з 16 лютого 1918 р. 16 число лютого рахувати першим числом місяця березоля (марта)...» (Єфіменко, URL: www.jnsm.com.ua/h/0225T). Відтак 1 березня (16 лютого) 1918 р. був запроваджений Новий стиль за григоріанським календарем до 1919 р., коли білогвардійці окупували більшу частину України, а вони користувались юліанським календарем (Єфіменко, URL: www.jnsm.com.ua/h/0225T).

Після введення григоріанського календаря юліанський календар залишився тільки в Королівстві Румунія, Королівстві Сербів, Хорватів і Словенців та Королівстві Греції, в яких панівна Православна церква продовжувала чинити опір введенню нового календаря. Проте католицька частина населення цих країн вже давно святкувала всі свята за Новим стилем, а православна – за Старим. Такий різнобій приводив до непорозумінь, що змусив церкву і урядові органи зайнятися календарною реформою (Кралюк, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30304497.html?fbclid=IwAR2MejUFbuyk3XehcznlRa0S-WK85k97Uj22pdo45xrYWBLExNgNjaaAhM>). Відтак, українська православна і так само греко-католицька Церква досі дотримуються юліанського календаря.

В календарі є дві колонки в яких зазначено: Старий і Новий стиль. В першій колонці Новий стиль пов'язаний із григоріанським і новоюліанським календарями, а в другій колонці Старий стиль пов'язаний із юліанським календарем. Юліанський календар якого досі в Україні дотримуються радше, є календарем "язичницьким", а не християнським (Кралюк, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30304497.html?fbclid=IwAR2MejUFbuyk3XehcznlRa0S-WK85k97Uj22pdo45xrYWBLExNgNjaaAhM>).

У травні 1923 р. у Вселенському патріархаті відбувся собор православних східних

церков, скликаний патріархом Мелетієм IV. На ньому було обговорено календарне питання і прийнято рішення про реформу. Щоб не приймати григоріанський календар, який «походить від католицького Папи», було вирішено запровадити календар, розроблений сербським астрономом, професором математики і небесної механіки Белградського університету Мілутіном Міланковичем. Його стаття, що з'явилася у 1924 р. в астрономічному віснику «Astronomische Nachrichten», називалася: «Кінець юліанського календаря і новий календар Східної Церкви» (Milankovitch, 1923: 379–384). Календар назвали новоюліанським. Як і григоріанський, він побудований на основі юліанського календаря. У деякі роки, що за юліанським календарем мають бути високосними, 366-й день (29 лютого) не додаються («пропускаються»). У новоюліанському календарі «пропускається» 7 діб на 900 років, тоді як у григоріанському – 3 доби на 400 років. У період від 1 березня 1600 року до 28 лютого 2800 року новоюліанський календар повністю збігається з григоріанським.

Зараз новоюліанський календар використовують дев'ять з п'ятнадцяти помісних автокефальних Східних православних церков, зокрема Вселенський патріархат Константинополя, Олександрійський патріархат, Антіохійський патріархат, Румунська православна Церква, Болгарська православна Церква, Церква Кіпру, Церква Греції, Автокефальна православна Церква Албанії та Православна Церква Чеських земель і Словаччини. Також його використовують три з двадцяти трьох східно-католицьких церков, а саме Болгарська греко-католицька Церква, Греко-візантійська католицька Церква та Румунська греко-католицька Церква (Кралоук, URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30304497.html?fbclid=IwAR2MejUFbuyk3XehcZnlRaOS-WK85k97Uj22pdo45xrYWBLExNgNjaaAhM>).

У даний час Православна Церква України (далі – ПЦУ), Єрусалимський патріархат, рпц, Сербська православна Церква, Грузинська апостольська автокефальна православна Церква, Польська автокефальна православна Церква для обчислення свят користуються юліанським календарем. При цьому скрізь, крім Православної церкви Фінляндії, дата Великодня обчислюється за юліанським календарем (Сонце, URL: fatus.chat.ru). Крім того, одна греко-католицька церква в Україні з східних католицьких церков використовує юліанський календар.

Напередодні Різдва Христового з 1999 р. завдяки українській організації Пласт, прибуває в Україну вифлеємський вогонь. Його прибуття в нашу дер-

жаву відбувається напередодні – 25 грудня. Сама ідея розповсюдження вогню має на меті принести його до кожної оселі напередодні Воплочення Божого Сина, долаючи кордони еднаючи християн: мир – радість – братерство (Пластуни, URL: <http://www.vohon.plast.org.ua/uk/news?newsid=183>). Різдво Христове західні й східні християни святкують 25 грудня за григоріанським календарем, а східні – 25 грудня за новоюліанським (у XX-XXI ст. це відповідає 7-му січня за григоріанським календарем, а з 2101 р. буде відповідати 8-му січня) (А завтра буде весна, URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/47927>).

1 березня 2100 р. різниця між календарями зросте до 14 діб, що призведе до зсуву дат усіх нерухомих свят на 1 добу (вперед відповідно з юліанського до григоріанського календарів). Першим зі «зсунутих» буде свято Благовіщення Б. М., яке припадатиме на 8 квітня 2100 р. за Новим стилем). Якщо до цього часу не відбудеться остаточний перехід всіх Східних православних церков на новоюліанський календар, то люди, які будуть жити в тому часі, стануть свідками такого зсуву дат: св. Івана Хрестителя – на 8 липня, св. Миколая – на 20 грудня. Різдво Христове із 2100 р. буде святкуватись вже 8 січня, а Новий рік за Старим стилем – 15 січня (Климишин, URL: <http://esu.com.ua/article-27153>). Аналогічний зсув дат християнських свят на 1 добу вперед відбуватиметься у церквах, що дотримуються юліанського календаря, кожного столітнього року, номер якого не ділиться націло на 400 (2100, 2200, 2300, 2500 і т. д.). Якщо східні християни будуть і надалі дотримуватися Старого стилю, то до 5000 р. Різдво Ісуса Христа для них досягне дати 29 січня за Новим стилем (Шемшученко, URL: http://leksika.com.ua/11300306/legal/noviy_stil). Ефіопська православна Церква Тевaxedo, Ефіопська католицька Церква, Еритрейська православна Церква Тевaxedo та Еритрейська католицька церква використовують ефіопський календар, а Коптська православна церква Олександрії копський календар. Варто зауважити, що ефіопський і копський календарі мають ту ж астрономічну хибу, що і юліанський календар (Сонце, місяць, стародавні свята і новомодні теорії, URL: fatus.chat.ru).

На сьогодні прихильниками Старого стилю залишаються тільки Єрусалимський, Грузинський, Сербський і московський патріархати. Слід зазначити, що запровадження нового календаря нерідко означало церковні розколи. Так, група грецьких «старостильників», прадіди яких не визнали запровадження григоріанського календаря понад 90 років тому, знайшла сьогодні

притулок під омофором Української Православної Церкви Київського Патріархату.

Позиція головних українських церков щодо календарного питання різна. РПЦУ (так звана УПЦ) взагалі воліє його не помічати (бо із Москви відповідних вказівок не надходило, і вони не надійдуть). Адже росія робиться дедалі ксенофобською. УГКЦ і ПЦУ в принципі не проти реформи – але коли до цього виявляться готові віряни (ПЦУ готова до впровадження реформ – Епіфаній, URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2838220-pcu-gotova-do-vprovadzenna-reform-aki-stosuutsa-obradovosti-epifanij.html>).

В листопаді 2019 р. до митрополита Луцького і Волинського Михаїла (Зінкевича) ПЦУ, тисячі парафіян письмово звернулись із проханням дозволити їм раніше розпочати різдзв'яний піст, а саме з 15 листопада, щоб мати можливість святкувати Різдво Христове 25 грудня. Владика благословив дане прохання і організував богослужіння і за Новим стилем і за Старим стилем. Людей в Свято-Троїцькому соборі зібралось чимало. Багато хто приїхав із сусідніх областей. Це була сенсація в Україні і в Церкві, але владика Михаїл напередодні, розтлумачив вірним зміст календарної реформи (Різдво 25 грудня, URL: <https://www.pravoslaviavolyni.org.ua/stattia/mykhail-zinkevych/551-rizdvo-25-hrudnia-iak-tserkva-na-volyni-sviatkuie-po-novomu/>).

Згідно рішення Священного Синоду ПЦУ від 04 лютого 2020 р. журнал № 6, зазначили: «Дозволити, там де для цього вбачаються об'єктивні обставини та пастирська необхідність, з благословення правлячого архієрея 25 грудня нового стилю звершувати лише молебень з акафістом Різдва Христовому та виконання народних різдвяних піснеспівів (колядок)». Крім цього піднімалось питання про митрополита Михаїла (Зінкевича), який без рішення синоду ПЦУ самовільно розпочав богослужіння за новим стилем. (Документи від 04 лютого 2020 р., URL: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/zhurnaly-zasidannya-svyashhennogo-synodu-vid-4-lyutogo-2020-r/?fbclid=IwAR3wLHuVc28d84h3JjarEisC7aXJQIesIh8IUzxJpR6zucJeNNMxueZH4>). Цього дня Синод створив календарну комісію для оцінки доцільності переходу на григоріанський календар, на чолі із ректором КПБА протоієреєм Олександром Трофимлюком (Соломка, URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pcu-stvorila-kalendarnu-komisiyu-novini-ukrajini-50068265.html>).

Але із 24 лютого 2022 р. в Україні із початком повномасштабного збройного вторгнення росії, ситуація кардинально почала змінюватись в кращу сторону. Адже рпц відкрито виступило і

схвалило збройну агресію проти України. Відтак, 18 жовтня 2022 р. на засіданні Священного Синоду було прийняте для України доленосне рішення № 19 «Про можливість звершення богослужіння на честь Різдва Христового за Новоюліанським календарем 25 грудня 2022 р.» (Офіційне повідомлення, URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsinovyny/ofitsijne-povidomlennya-pro-zasidannya-svyashhennogo-synodu-18-zhovtnya-2022-r/>).

Висновок. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що календарна реформа крізь призму століть зважено рухалась до свого розв'язання. В процесі дослідження виявлено, що на заваді календарної реформи в Україні, стояло «московське православ'я». Яке вигадувало різні причини, тільки щоб втримати мільйони віруючих людей у своїх «об'ятях». Але повномасштабне вторгнення російських військ на територію України під благословення патріарха рпц кіріла (гундяєва), питання календарної реформи в українському православ'ї загострилось.

ПЦУ в період з 2018 р. до 2022 р. зробила канонічні кроки, для того щоб реалізувати календарну реформу. 25 грудня в 2022 р. в неділю, тому Священний Синод ПЦУ, прийняв рішення дозволити святкувати вірним Різдво Христове і звершувати богослужіння, а відтак, буде протестовано кількість віруючих на богослужінні, на майбутнє при прийнятті остаточного рішення про перехід Церкви на Новий стиль.

З наближенням свят різдвяного циклу українці замислюються над календарними проблемами. У всьому світі святкують Різдво Ісуса Христа 25 грудня. З 2018 р. в Україні офіційне державне свято, але і 7 січня також державне свято. І треба якось визначатись. В поодиноких календарях можна зустріти, що 25 грудня це католицьке Різдво, а 7 січня відповідно православне. Ісус Христос не мав конфесійної приналежності, та й зрештою двічі не народжувався.

Поряд із святкуванням Різдва Христового виникає ще одна проблема, яка також є надзвичайно суттєвою. Новий рік 1 січня з року в рік випадає під час різдвяного (пилипового) посту, а це обмежує вірних в алкоголі і в м'ясі, у відмові від масових гулянь. А через 13 днів, тобто 14 січня Новий Рік, який в народі отримав назву: Старий-Новий рік, і як новорічне свято його більшість не святкує, а тільки як день тезоіменитства Василів. У людському житті нонсенс! Народ святкує згідно календаря, а церковний календар немовби «відпочиває». Після бурного святкування християни нагадуються про пилипівку і масово готуються до різдвяного циклу.

І ще одна проблема просвітницька. Потрібно священнослужителям чітко розказати про календарні особливості, стилі, і проблему календаря у 2100 р. дати свят за Новим стилем, вірним.

І віруючий люд, який є набагато освічений, як це було у 1582 р. і в 1918 р., а також кількарічне перебування за кордоном на заробітках святкуючи в іноземних родинях Різдво, зроблять успішною дану справу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. А завтра буде весна. веб-сайт. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/47927/> (дата звернення: 01.10.2022).
2. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хронологічний довідник. К., 1995. 687 с.
3. Герей В. Україна і календарна реформа. 2016. веб-сайт. URL: na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_27.html (дата звернення: 10.09.2022).
4. Грушевський М. Історія України-Руси. Київ: Наукова думка. 1995. Т. VI: Життя економічне, культурне, національне XIV-XVII віків, 463 с.
5. Документи від 04 лютого 2020 р. веб-сайт. URL: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/zhurnaly-zasidannya-svyashennogo-synodu-vid-4-lyutogo-2020-r/?fbclid=IwAR3wILHuVc28d84h3JjarEisC7aXJQIesIh8IUzxJpR6zuCJeNNMxuUEZH4> (дата звернення: 22.10.2022).
6. Дорошенко Д. Короткий нарис історії християнської церкви. Вінніпег: Еклезія, 1949. 102 с.
7. Єфіменко Г. Введення в Україні Григоріанського календаря. веб-сайт. URL: www.jnsm.com.ua/h/0225T (дата звернення: 23.09.2022).
8. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К: Довіра, 2006. 703 с.
9. ISO 8601 Елементи даних і формати обміну – Обмін інформацією – Подання дат і часу. веб-сайт. URL: <http://www.iso.org/iso-8601-date-and-time-format.html> (дата звернення: 21.09.2022).
10. Климшин І. Григоріанський календар. / Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія, 2006. Т. 6. веб-сайт. URL: <http://esu.com.ua/article-27153> (дата звернення: 05.10.2022).
11. Климшин І. Календар природи і людини (науково-популярне видання для ВУЗів про астрономічні календарі з картою зоряного неба) В-тво Львів держ. університету Вища школа, 1983. 173 с.
12. Кралюк П. Календарі – юліанський, григоріанський, новоюліанський. веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30304497.html?fbclid=IwAR2MejUFbuyk3XehcZnlRa0S-WK85k97Uj22pdo45xrYWBLExNgNjaaAhM> (дата звернення: 23.09.2022).
13. Купчинський О. Перші датування документів за григоріанським календарем у державних установах України XVI ст. Записки Наукового товариства ім. Шевченка, Т. ССXXII: Праці історико-філософської секції, 1991. 472 с.
14. Milankovitch M. Das Ende des julianischen Kalenders und der neue Kalender der orientalischen Kirchen. *Astronomische Nachrichten* 1923. 384 с.
15. Острогорський Г. Історія Візантії. Львів: Літопис, 2002. 608 с.
16. Офіційне повідомлення про засідання Священного Синоду 18 жовтня 2022 р. веб-сайт. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/ofitsijne-povidomlennya-pro-zasidannya-svyashennogo-synodu-18-zhovtnya-2022-r/> (дата звернення: 25.10.2022).
17. Павлишин О. З історії впровадження григоріанського календаря в церковне життя українців. Україна модерна, № 7, 2002. 68 с.
18. Пластуни вперше взяли участь в початку скаутської естафети – передачі Вогню у Відні. веб-сайт. URL: <http://www.vohon.plast.org.ua/uk/news?newsid=183> (дата звернення: 30.09.2022).
19. Прот. Віталій Лотоцький. Рік народження Ісуса Христа. веб-сайт. URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/468-rik.html> (дата звернення: 15.09.2022).
20. Прот. Віталій Лотоцький. Дата народження Ісуса Христа. веб-сайт. URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/467-data.html> (дата звернення: 16.09.2022).
21. ПЦУ готова до впровадження реформ – Епіфаній. веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2838220-pcu-gotova-do-vprovadzennja-reform-epifanij.html> (дата звернення: 18.10.2022).
22. Різдво 25 грудня. Як церква на Волині святкує по-новому. веб-сайт. URL: <https://www.pravoslavivolyuni.org.ua/stattia/mykhail-zinkevych/551-rizdvo-25-hrudnia-iak-tserkva-na-volyini-sviatkuie-po-novomu/> (дата звернення: 20.10.2022).
23. Сонце, луна, древні празники и новомодные теории. веб-сайт. URL: fatus.chat.ru. (дата звернення: 27.09.2022).
24. Соломка О. ПЦУ зробила перший крок до календарної реформи. веб-сайт. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pcu-stvorila-kalendarnu-komisiyu-novini-ukrajini-50068265.html> (дата звернення: 23.10.2022).
25. Стріха М. Тож коли Україна святкуватиме Різдво за новим стилем? веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2016/01/9/7094840/> (дата звернення: 11.09.2022).
26. Туркало Я. Нарис історії Вселенських Соборів. Нью-Гейвен; Брюссель: Літературно-наукове видавництво, 1974. 320 с.
27. 435 років тому ввели григоріанський календар. *Суспільство*. 2017. веб-сайт. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_435-rokiv-tomu-vveli-grigorianskiy-kalendar/797982 (дата звернення: 21.09.2022).
28. Шемшученко Ю. Новий стиль. / Юридична енциклопедія: В 6 т. К: «Укр. енцикл.», 1998. веб-сайт. URL: <http://leksika.com.ua/11300306/legal/noviy Stil> (дата звернення: 17.10.2022).
29. Що таке старий і новий стиль? веб-сайт. URL: tvir.biographiya.com/shho-take-starij-i-novij-stil (дата звернення: 10.09.2022).

REFERENCES

1. A zavtra bude vesna. [And tomorrow will be spring]. *website*. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/47927/> (data zvernennia: 01.10.2022). [in Ukrainian].
2. Verstiuk V., Dziuba O., Repryntsev V. Ukraina vid naidavnishykh chasiv do sohodennia: Khronolohichni dovidnyk. [Ukraine from ancient times to the present: Chronological guide]. K., 1995. 687 s. [in Ukrainian].
3. Herei V. Ukraina i kalendara reforma. [Ukraine and calendar reform]. 2016. *website*. URL: na-skrzyzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_27.html (data zvernennia: 10.09.2022). [in Ukrainian].
4. Hrushevskiyi M. Istoriia Ukrainy-Rusy. [History of Ukraine and Russia]. Kyiv: Naukova dumka. 1995. T. VI: Zhyttie ekonomichne, kulturne, natsionalne KhIV-KhVII vikiv, 463 s. [in Ukrainian].
5. Dokumenty vid 04 liutoho 2020 r. [5. Documents dated February 4, 2020]. *website*. URL: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/zhurnaly-zasidannya-svyashhennogo-synodu-vid-4-lyutogo-2020-r/?fbclid=IwAR3wLHuVc28d84h3Jja rEisC7aXJQieslh8IUzXJpR6zuCJeNNMxUUEZH4> (data zvernennia: 22.10.2022). [in Ukrainian].
6. Doroshenko D. Korotkyi narys istorii khrystyianskoi tserkvy. [A brief outline of the history of the Christian church]. Vynnyeh: Ekleziia, 1949. 102 s. [in Ukrainian].
7. Yefimenko H. Vvedennia v Ukraini Hryhorianskoho kalendara. [Introduction of the Gregorian calendar in Ukraine]. *website*. URL: www.jnsm.com.ua/h/0225T (data zvernennia 23.09.2022). [in Ukrainian].
8. Zhaivoronok V. Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk. [Signs of Ukrainian ethnoculture: Dictionary-reference]. K: Dovira, 2006. 703 s. [in Ukrainian].
9. ISO 8601 Elementy danykh i formaty obminu – Obmin informatsiieiu–Podannia dat i chasu. [ISO 8601 Data elements and exchange formats–Information exchange–Representation of dates and times]. *website*. URL: <http://www.iso.org/iso-8601-date-and-time-format.html> (data zvernennia: 21.09.2022). [in Ukrainian].
10. Klymyshyn I. Hryhorianskiy kalendar. [Gregorian calendar]. Entsyklopedia Suchasnoi Ukrainy: entsyklopediia, 2006. T. 6. *website*. URL: <http://esu.com.ua/article-27153> (data zvernennia: 05.10.2022). [in Ukrainian].
11. Klymyshyn I. Kalendar pryrody i liudyny (naukovo-populiarne vydannia dlia VUZiv pro astronomichni kalendari z kartoiu zorianoho neba). [Calendar of nature and man]. V-tvo Lviv derzh. univernsytetu Vyscha shkola, 1983. 173 s. [in Ukrainian].
12. Kraliuk P. Kalendari – yulianskyi, hryhorianskiy, novojulianskyi. [Calendars - Julian, Gregorian, New Julian]. *website*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30304497.html?fbclid=IwAR2MejUFbuyk3XehcznlRa0S-WK85k97Uj22pdo45xrYWBLExNgNjaaAhM> (data zvernennia: 23.09.2022). [in Ukrainian].
13. Kupchynskiy O. Pershi datuvannia dokumentiv za hryhorianskym kalendarem u derzhavnykh ustanovakh Ukrainy KhVI st. [The first dating of documents according to the Gregorian calendar in state institutions of Ukraine, 16th c.]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka, T. SSKhKhII: Pratsi istoriko-filosofskoi septsii*, 1991. 472 s. [in Ukrainian].
14. Milankovitch M. Das Ende des julianischen Kalenders und der neue Kalender der orientalischen Kirchen. [The End of the Julian Calendar and the New Calendar of the Oriental Churches]. *Astronomische Nachrichten* 1923. 384 s. [in German].
15. Ostrogorskyi G. Istoriia Vizantii. [History of Byzantium]. Lviv: Litopys, 2002. 608 s. [in Ukrainian].
16. Ofitsiine povidomlennia pro zasidannia Sviashchennoho Synodu 18 zhovtnia 2022 r. [Official notice of the meeting of the Holy Synod on October 18, 2022]. *website*. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/ofitsijne-povidomlennia-pro-zasidannia-svyashhennogo-synodu-18-zhovtnia-2022-r/> (data zvernennia: 25.10.2022).
17. Pavlyshyn O. Z istorii vprovadzhennia hryhorianskoho kalendara v tserkovne zhyttia ukrainsiv. [From the history of the introduction of the Gregorian calendar into the church life of Ukrainians]. *Ukraina moderna*, № 7, 2002. 68 s. [in Ukrainian].
18. Plastuny vpershe vzialy uchast v pochatku skautskoi estafety – peredachi Vohniu u Vidni. [For the first time, the Plastuns took part in the start of the scout relay - passing the Fire in Vienna]. *website*. URL: <http://www.vohon.plast.org.ua/uk/news?newsid=183> (data zvernennia: 30.09.2022). [in Ukrainian].
19. Prot. Vitalii Lototskyi. Rik narodzhennia Isusa Khrysta. [Year of birth of Jesus Christ]. *website*. URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/468-rik.html> (data zvernennia: 15.09.2022). [in Ukrainian].
20. Prot. Vitalii Lototskyi. Data narodzhennia Isusa Khrysta. [The date of birth of Jesus Christ]. *website*. URL: <http://rivne-cerkva.rv.ua/library/statti/467-data.html> (data zvernennia: 16.09.2022). [in Ukrainian].
21. PTsU hotova do vprovadzhennia reform – Epifanii. [OCU is ready to implement reforms - Epiphany]. *website*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2838220-pcu-gotova-do-vprovadzhennia-reform-aki-stosuutsa-obradovosti-epifanii.html> (data zvernennia: 18.10.2022). [in Ukrainian].
22. Rizdvo 25 hrudnia. Yak tserkva na Volyni sviatkuie po-novomu. [Christmas on December 25. How the church in Volyn celebrates in a new way]. *website*. URL: <https://www.pravoslaviavolyni.org.ua/stattia/mykhail-zinkevych/551-rizdvo-25-hrudnia-iaak-tserkva-na-volyni-sviatkuie-po-novomu/> (data zvernennia: 20.10.2022). [in Ukrainian].
23. Sontse, luna, drevnii prazniki i novomodnyie teorii. [The sun, the moon, ancient holidays and new-fangled theories]. *website*. URL: fatus.chat.ru. (data zvernennia: 27.09.2022). [in Russian].
24. Solomka O. PTsU zrobyla pershyi krok do kalendarskoi reformy. [OCU took the first step towards the calendar reform]. *website*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/pcu-stvorila-kalendarsku-komisiyu-novini-ukrajini-50068265.html> (data zvernennia: 23.10.2022). [in Ukrainian].
25. Strikha M. Tozh koly Ukraina sviatkuvatyme Rizdvo za novym stylem? [So when will Ukraine celebrate Christmas in a new style?]. *website*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2016/01/9/7094840/> (data zvernennia: 11.09.2022). [in Ukrainian].
26. Turkalo Ya. Narys istorii Vselenskykh Soboriv. [Essay on the history of the Ecumenical Councils]. Niu-Heiven; Briussel: Literaturno-naukove vydavnytstvo, 1974. 320 s. [in Ukrainian].
27. 435 rokiv tomu vvely hryhorianskiy kalendar. Suspilstvo. [The Gregorian calendar was introduced 435 years ago]. 2017. *website*. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_435-rokiv-tomu-vveli-grigorianskiy-kalendar/797982 (data zvernennia: 21.09.2022). [in Ukrainian].
28. Shemshuchenko Yu. Novyi styl. [New style]. *Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. K: «Ukr. entsykl.»*, 1998. *website*. URL: http://leksika.com.ua/11300306/legal/noviy_stil (data zvernennia: 17.10.2022). [in Ukrainian].
29. Shcho take staryi i novyi styl? *website*. URL: tvir.biographiya.com/shho-take-starij-i-novij-stil (data zvernennia: 10.09.2022). [in Ukrainian].